

ЗОНА ЗОЛОВОЛОСКИ

Спека настає непомітно. Щоби дати знати про себе, вона не гойдає гіллям на деревах, не розвіває пасма волосся перед обличчям. І не стрясає землю. Спека просто огортає вас, діючи так, що цього ні передбачити, ні відвернути. Котиться піт, шалено калатає серце і мучить спрага. В очах усе пливе — сонце немовби приставлений до скроні пістолет. Та й рослини стоять похнюплені, ніби плачуть. Щезають із неба птахи, ховаючись у густій тіняві. До автовок же не торкнутися. Тьмяніють усі барви. У повітрі тхне горілим, а полум'я можна відчути ще до його появи.

Улітку 2021 року метеорологи Тихоокеанського північного заходу США застерегли, що насувається хвиля спеки. Тоді робітників у долині Якіма, штат Вашингтон, викликали до вишневих садів о 1 годині ночі зібрати стиглі плоди, перш ніж ті стануть місивом. Компанії з кондиціонування повітря отримували безліч викликів, а мережі *Home Depot* і *Lowe's* розпродали всі вентилятори. Тим часом Червоний Хрест активував мережу оповіщення про спеку, розсилаючи людям нагадування пити воду та дбати про самотніх родичів і друзів. Бібліотеки й церкви заходилися облаштовувати осередки охолодження для безпритульних і всіх, хто потребував укриття. У Портленді Кріс Восс, керівник управління з надзвичайних ситуацій округу Малтнома, вирішив відкрити конференц-центр штату Орегон, що давав би змогу забезпечити прохолодним притулком сотні людей. «Насувається не просто некомфортна спека, — пояснила Воссу головна санітарна лікарка регіону Дженніфер Вайнс. — Це спека, небезпечна для життя»¹.

Проте спека вдарила з такою силою, якої мало хто очікував. Зрештою, Тихоокеанський північний захід здавна вважали

її з ґрунту та м'якої плоти листя й стовбурів. На всьому Тихоокеанському північному заході США рослини немов зіщулювалися, закриваючи пори з нижнього боку листків, по суті затамовуючи подих із надією на те, що спека швидко мине. Рослини ожини та чорниці висмоктували вологу з власних плодів, залишаючи їх на стеблах сухими й зів'ялими. На широколистих деревах на кшталт ясена й клена листя ламалось і скручувалося. Коли температура ще й далі зростає, деякі дерева, що ростуть у найбільш сонячних місцях, відкрили пори, відчайдушно прагнучи охолодитися виділенням рідини. Коріння силкувалося добути воду з сухого ґрунту, а натомість втягувало в судини бульбашки повітря, що рухалися стовбурами вгору, розриваючи їх. За словами вчених, якби припасувати підхожий мікрофон, можна було би почути крик дерев².

Гірські барани-товстороги вирушили на більші висоти. Голуби сідали на тінисте гілля й розправляли крила, щоб хоч трохи освіжити тіло повітрям. А ще вони часто дихали, наче собаки. Пухнасті пташенята яструбів, яким було гаряче в гніздах, постали перед вибором: перегрітися разом зі своїми братами та сестрами чи вистрибнути з гнізда, ще не навчившись літати. Чимало пташенят таки стрибнули³. Туристи знайшли десятки розбитих тілець, що тріпотіли крилами, і віднесли їх до центрів реабілітації диких тварин.

А втім, окремим тваринам велося добре. Ось гусениці виповзали на палюче сонце, щоб знищити патогенів на тілі, а в роті мертвого лосося, що валявся берегами річок, вилуплювалися личинки. На соснових же короїдів (інвазивний вид, який знищував західні ліси) спека діяла незгірш енергетика *Red Bull*: їхній метаболізм пришвидшився, розпаливши апетит, і вони, наче армія мародерів, розпочали свою ходу поміж сосен Джеффри, що вкривали тисячі гектарів.

У містах і передмістях гули кондиціонери. Перевантажені лінії електропередач дзижчали та провисали. Диспетчери центрів керування енергосистемою надсилали термінові

повідомлення до енергокомпаній, які запускали в роботу неактивні газогенераторні станції, здатні швидко продукувати електроенергію та забезпечувати прибуток у важкі часи. В окрузі Малтнома, штат Орегон, скасували спортивні змагання й концерти просто неба. Волонтери робили тисячі дзвінків, з'ясовуючи стан справ у осіб з інвалідністю та громадян похилого віку. У Ванкувері (Британська Колумбія) на поліцію поклали відповідальність за величезний потік дзвінків про утруднене дихання чи зупинку серця. Завивали сирени, а в лікарняних відділеннях невідкладної допомоги товпилися розпашілі люди, яким було важко дихати. Відчайдушно намагаючись чимшвидше знизити температуру тіла, лікарі клали їх у наповнені льодом мішки для тіл⁴.

Вівек Шандас, професор урбаністики й міського планування Портлендського університету, їздив на своєму «Пріусі» разом із одинадцятирічним сином Сухайлом вимірювати температуру повітря в різних куточках міста. У Лентсі, одному з найбільш небезпечних районів Портленда, де мало дерев і багато бетону, Шандас зафіксував температуру повітря 51 градус. Це виявилася найвища температура за 15 років ведення обліку спеки. «Зупинившись і відчинивши двері авто, я відразу відчув печіння в очах, — згадував Шандас. — Шкіра палала. Здавалося, ніби ти просто плавишся». Потім професор попрямував до Вілламетт-Гайтс, обсаженого деревами передмістя з парками та густими зеленими насадженнями, де середня вартість будинку становить близько 1 мільйона доларів. Там він знову виміряв температуру повітря: трохи більше за 37 градусів. Так, коли накочує хвиля спеки, багатії мають змогу жити там, де на 14 градусів прохолодніше⁵.

Ніхто не знає напевне, скільки людей загинуло протягом 24 годин аномальної спеки на Тихоокеанському північному

* Особисте спілкування з автором, жовтень 2021 року.

** Там само.

заході. За офіційними даними, 1000 осіб, але спека — непомітний убивця, який не завжди фігурує у свідочстві про смерть⁵. Найімовірніше, реальний показник значно вищий. Та хай би якою була чисельність жертв, до них точно належала шістдесятисемирічна Розмарі Андерсон, сусідка якої ввечері написала їй повідомлення «Добраніч, спи спокійно, нехай твою подушку вкриють крила ангелів», а наступного дня жінку виявили мертвою в будинку, де температура сягла понад 37 градусів⁶. Серед жертв також опинилася шістдесятитрирічна Джоллін Браун, яка мешкала сама у квартирі за кілька кілометрів від Розмарі Андерсон та яку син знайшов у кріслі-гойдалці *La-Z-Boy* (одну ногу жінка поставила на підставку для ніг, а іншу — на підлогу, немовби збиралась підвестися, та не змогла зробити цього через пелену спеки в крихітній вітальні без кондиціонера)⁷. Як здебільшого під час тривалих періодів сильної спеки, першими загинули люди похилого віку, які жили самотою, були надто бідними, щоб дозволити собі користуватися кондиціонером, або мали проблеми зі здоров'ям, які їх ослаблювали. У цьому сенсі хвиля спеки — хижацьке явище, що забирає життя найуразливіших. Але ситуація зміниться: набуваючи більшої сили й поширення, хвилі спеки ставатимуть дедалі демократичнішими.

Ще до того, як хвиля спеки затопила весь Тихоокеанський північний захід, там почали горіти висушені роками щораз сильнішої спеки й щораз менших опадів ліси. У Британській Колумбії спека спричинила щось на кшталт самозаймання. Це трапилося в старому шахтарському поселенні Літтон (250 мешканців), тисячолітній колиці корінних народів, розташований в місці злиття річок Фрейзер і Томпсон. У 70-х роках ХХ століття містечко пережило друге народження як мекка рафтингу через його близькість до дивовижного потоку води, що вирує між чорними гранітними стінами каньйону Томпсон. Отож третього дня небувалої спеки температура в Літтоні підстрибнула до пекельної позначки — майже

50 градусів. Лорна Фандріх пригадує, що глянула за вікно на міський Музей китайської історії (заклад, який вони з чоловіком заснували на вшанування пам'яті китайських робітників, котрі побудували залізницю та працювали на рудниках) і побачила, як листя облітає з дерева, ніби восени, хоча був лише червень. «Я подумала “Як дивно”»⁸, — сказала вона згодом. А потім зірвався вітер, і з-під сталевих коліс товарняка, що проїжджав повз, вилетіла іскра. За кілька хвилин усе місто палало. Мер Ян Полдерман крутився вулицями на своєму мінівені «Хонда», умовляючи скептично налаштованих людей рятуватися втечею. Він підібрав одного з останніх таких — чоловіка, що біг дорогою з котом у кошику⁹.

Джефф Чепмен, який жив із батьками за містом, якраз брався готувати вечерю, коли помітив наближення пожежі. «За десять хвилин вогонь повністю поглинув наш будинок, — розповів він. — Ми не могли нічого вдіяти. Нам нікуди було йти»¹⁰. Полум'я охопило будинок із деревами навколо, і Чепмен затагнув батьків, яким було за шістдесят, у канаву — її викопали за кілька днів до того для ремонту очисної системи. Канаву виявилась замалою для трьох, тож він ухопив неподалик лист металевий покрівлі й накрив ним батьків, а сам зіщулився на залізничній колії поблизу, сподіваючись, що вогонь його омине.

Саме тоді на канаву, де ховалися Чепменові батьки, впала лінія електропередач. «Я знав, що мої батьки в тій ямі. Дивлячись, як горить будинок, я думав “Боже мій!”». Чепмен вижив у тому пеклі. Його батьки — ні.

Кілька днів по тому, немов за помахом чарівної палички, у Літтоні знову було блакитне небо й прохолодна погода. Вигоріле вщент містечко ще тліло. На попелищі Музею китайської історії вціліло всього кілька уламків порцелянового посуду, а дугласові ялиці на окраїні містечка стирчали в небо чорними списками. Люди ж, попри горе й жах від того, що сталося, обіцяли все відбудувати. Тим часом узбережжя рясніло винесеними на мілину мільйонами морських зірок, черепашок

мідій і моллюсків. Зоолог Університету Британської Колумбії Кріс Гарві підрахував, що триденна хвиля спеки знищила понад мільярд морських істот¹¹.

Та коли червень прийшов і пішов, а після літа настала осінь, життя покотилося своєю колією, а спогади про хвилю спеки поволі блідли (як часто буває зі спогадами про спеку), поки не стали скидатися на миготливі картинки страшного сну, котрого ніби й не було. Чи майбутнього, про яке не хочеться й думати.

Мабуть, ви розмірковуєте про спеку, зіставляючи її з температурною шкалою чи то за Фаренгейтом, чи за Цельсієм. Вам здається, що це поступовий, лінійний процес, що якість навколишнього повітря покращується або погіршується поетапно й що її можна регулювати за допомогою термостата. 21 градус — це лише трохи тепліше, ніж 20 градусів, що не набагато більше за 18 градусів. Зміна пір року також сприяє послідовному сприйняттю спеки: зима поволі теплішає та переходить у весну, весна — у літо. Справді, бувають дні помітно спекотніші чи холодніші за інші, але тоді ми просто вмикаємо кондиціонер чи одягаємо светр. Віримо ж бо, що все мине, й життя повернеться до норми. Температура — немовби карусель, на якій ми звикли кататися.

Таке відчуття поступовості стосується й кліматичної кризи. Через спалювання викопного палива Земля нагрівається. Це невігядлива істина, ясна, неначе місяць у нічному небі. Після 250 років нерозсудливого споживання палива, яке наповнює атмосферу вуглекислим газом (CO₂), що втримує тепло, глобальна температура підвищилася на 1,2 градуса порівняно з доіндустріальною епохою й може зрости до кінця століття ще на понад 3,3 градуса. Що інтенсивніше ми будемо спалювати нафту, газ і вугілля, то спекотніше ставатиме на Землі.

Зараз ми вже більш аніж на півдорозі до потепління на 2 градуса порівняно з доіндустріальними показниками,

що, як давно попереджали науковці, є критичним рівнем небезпечної зміни клімату. Доповіді Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату при Організації Об'єднаних Націй рясніють жахливими подробицями того, що трапляється з нашим світом у разі потепління на 2 градуси: від руйнування льодовикових щитів до посухи, яка знищує врожай. Але людям, далеким від науки (тобто більшості мешканцям планети), потепління на 2 градуси зовсім не видається небезпечним. Хіба можна вловити різницю між температурою 25 і 27 градусів? До того ж дехто стверджує, наче дуже сильний холод також убиває людей і спричиняє різноманітні погодні проблеми, тож, може, спекотніший світ — це, зрештою, не так уже й погано. Навіть словосполучення «глобальне потепління» звучить м'яко й заспокійливо, ніби найочевиднішим наслідком спалювання викопного палива виявиться краща для пляжного відпочинку погода.

Традиційні уявлення про те, що означає бути гарячим, ускладнюють розуміння наслідків спеки. У масовій культурі гарячий — це сексуальний. Гарячий — це крутий. Гарячий — це новий. Вебсайти публікують «гарячі списки» нових

Порівняти смертність від сильного холоду зі смертністю від надмірної спеки не так уже й легко. По-перше, за словами епідеміологині Університету Вашингтона Крісті Ебі, свідчення того, що люди помирають від спеки, добре задокументовані. «Але дослідження смерті людей від холоду розрізнені та непереконливі», — стверджує вона. Чимало досліджень вказали на збільшення кількості серцево-судинних недуг узимку, проте відокремити низьку температуру від сезонних чинників досить складно. «Протягом зими кров'яний тиск, в'язкість крові й рівень холестерину загалом підвищуються, — пояснює Ебі. — Але ми не знаємо, якою мірою це зумовлено температурою, а не змінами у поведінці, тривалістю дня та іншими чинниками». По-друге, зіставляючи смертність від холоду зі смертністю від спеки, часто порівнюють рівень смертності взимку з рівнем смертності впродовж хвиль спеки, а це те саме, що порівнювати яблука з апельсинами (зима — це пора року, а хвиля спеки — температурне явище). По-третє, усі прогнози розкривають те, що в міру нагрівання світу смертність через спеку зростатиме, але найважливіше питання: кого й де вбиватиме спека. Стосовно думки про те, що у світі, який стає дедалі спекотнішим, зменшення смертності від холоду якось компенсує смертність від спеки, Ебі говорить: «По суті, це означає, що смерть тітки Гаррієт від спеки прийнятна, тому що дядько Джо не помре від холоду. Такий аргумент не бере до уваги моральні наслідки для кожної людини».